

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА РАДА

ВИННИКІВСЬКА МІСЬКА РАДА

**ДЕПАРТАМЕНТ АРХІТЕКТУРИ ТА РОЗВИТКУ МІСТОБУДУВАННЯ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ**

КЗ ЛОР «ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ»

ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ ЖЕШУВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

**КАФЕДРА АРХЕОЛОГІЇ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ ГАЛУЗЕЙ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ
ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

Тези доповідей учасників
міжнародної наукової конференції

**«МОТИВ – СТИЛЬ, ОБРАЗ – ЗНАК У КОНТЕКСТІ ДАВНИХ КУЛЬТУР І
ТРАДИЦІЙ»¹**

(6-9 листопада 2019 р., м. Львів-Винники)

¹ При укладанні Тез ми розмістили їх у порядку згідно програми конференції.

Ті з учасників конференції, котрі наразі з різних причин не змогли надати тези доповідей для ознайомлення колегам, ще мають таку можливість...

По закінченні конференції Тези будуть розміщені на сайті музею, а Ваші статті плануємо опублікувати в черговому випуску музейного збірника.

Шипинець Б (325 мальованих посудин, колекція Природничого музею, Відень) і Більчі Золотої Вертеби І (758 мальованих посудин, колекція Археологічного музею, Краків) за типологічним методом були розкладені за типами посуду.

У певних зонах, утворених схемами розпису посуду, спостерігаються елементи (знаки), які при зверненні до нових одиниць тої ж типологічної серії міняються на інші, часто зовсім відмінні за графікою знаки. Вилучення цих знаків не порушує структури основних схем розписів. Саме ці знаки, їхні характеристики є головним об'єктом дослідження. На мальованому посуді поселення першої фази шипинецької групи етапу ВІІ Незвиська ІІ виявлено 144 знаків. На мальованому посуді епонімного поселення другої фази шипинецької групи середини етапу СІ отримано 363 знаків. На мальованому посуді з печери Більче Золота Вертеба, яка належить до кінця етапу СІ маємо 1139 знаків.

Діахронний аналіз використання знаків шипинецької групи і співвідношення загальної кількості знаків до мальованого посуду показує, що воно не однакове у часі. На етапі ВІІ, коли шипинецька група була досить експансивна, її впливи розповсюдилися по Середньому Подністров'ї, Середньому Побужжі і на Горині (Бодаки), на посуді з Незвиська ІІ малювали небагато знаків (середнє арифметичне знаків до мальованого посуду - 0.3). На етапі СІ спостерігається стабілізація шипинецької групи. В цей час кількість знаків по відношенню до мальованого посуду збільшується (середнє арифметичне знаків до мальованого посуду складає 1.1). Наприкінці етапу СІ шипинецька група переживає кризу. Кількість її поселень зменшується. Під дією експансії бадраської групи зникає шипинецько-петренська контактна зона на Буковині, заселяється печера Вертеба, яку, можливо, використовували як сховище. В цей час середнє арифметичне знаків до мальованого посуду максимальне - 1.5.

Тетяна Гошко

ЗАКРІПЛЕННЯ РОЗПИСІВ НА КЕРАМІЦІ З ПОСЕЛЕННЯ ТРИПІЛЛЯ

Мальовану кераміку трипільської культури, включно з технологією її виготовлення досліджують вже понад століття. За цей час вивчено рецептуру і властивості глиняної маси, мінерали для отримання ангобів. Так, було встановлено, що чорну фарбу отримували з оксидів марганцю, червону з вохри або гематиту, темно-буру – з болотяної руди, а білу – з тальку або крейди. У складі фарб орнаментів виявлені органічні білкові і вуглеводні сполуки, які використовували як сполучні матеріали для мінеральних барвників.

Мальовану кераміку «культури А», до якої віднесено епонімне поселення біля с. Трипілья, вивчала у 20-ті роки ХХ ст. В. Козловська. Тоді були проведені перші аналізи хімічного складу фрагментів кераміки. Стосовно досліджень мальованої кераміки власне з епонімної пам'ятки – поселення Трипілья, то відомо лише одне дослідження І. П. Краснікова, проведене в 30-і роки минулого століття.

Під час археологічної практики студентів Київського університету ім. Б. Грінченка на поселенні Трипілья у 2018 р. було знайдено велику кількість фрагментів мальованих посудин різної форми й розмірів. Розписи виконані темно коричневим та темно червоним пігментами, інколи із чорним контуром.

Припущення, що цю кераміку виготовляли на місці (воно ґрунтувалося як на кількості знахідок, так і на наявності виробів великих розмірів), підтвердилося аналізами місцевої глини й керамічного тіста та червоного пігменту. Експериментально було встановлено, що темно-червоний пігмент міг бути виготовлений із залізистих конкрецій,

які трапляються у місцевій білій (мергелистій) глині. Нанесений з використанням цього пігменту декор закріплювали на посудинах, виготовлених з тієї ж мергелистої глини під час випалювання.

Серед знайдених фрагментів мальованого посуду є такі, що виготовлені зі змішаної глини. На них нанесено біхромний розпис – темно червоний із чорним контуром, накладеним на краї темно червоного. Під мікроскопом видно, що часточки чорного пігменту наче склеєні й часом відшаровуються від поверхні пластичними лусочками. Результат рентгенофлуоресцентного аналізу викликав сумніви щодо використання болотних руд (за висновками І. П. Краснікова) для чорного пігменту.

Проведене дослідження у лабораторії Київського НДІ судових експертиз Міністерства Юстиції України з використанням сучасного обладнання надало можливість встановити склад чорного пігменту та сполучні матеріали рослинного походження, використані для його закріплення.

Використання віднайденого пігменту та сполучних матеріалів успішно перевірено експериментальним шляхом під час експедиції 2019 р. на випалених зразках у двоярусному горні, спорудженому в с. Халеп'я за трипільськими прототипами.

Яна Яковшина

ЕЛЕМЕНТИ ОРНАМЕНТУ НА ПОСУДІ ЗАЛІЩИЦЬКОЇ ГРУПИ ТРИПЛЛЯ

База даних керамічного мальованого посуду заліщицької групи достатньо презентабельна. Пам'ятки досліджені в різні роки (останні 150) із застосуванням різних методик розкопок і вивчення археологічних матеріалів, що ускладнює аналіз. Зібрано опубліковані матеріали, а також опрацьовано фондові колекції різних музеїв та установ. Залучені матеріали походять із восьми поселень, серед них як презентабельні колекції, так і поодинокі знахідки. Це такі пам'ятки: Заліщики, Бучач, Городниця над Дністром, Блищанка II, Більче-Золоте (Парк I), Більшівці, а також кілька фрагментів і цілих посудин із Капустинців, Вигнанки.

Розглядаючи орнаментальні композиції, ми розділяємо їх на мотиви, які складаються з елементів. Ми зупинимося на аналізі найнижчої ланки побудови орнаменту – елементі. Спробуємо простежити закономірності в його використанні на кераміці заліщицьких пам'яток.

Для заліщицьких розписів виокремлено 57 основних елементів, які використовують при побудові орнаменту. Найвживаніші елементи – незаповнені кола, овали, спіралі, краплеподібні й дугоподібні фігури. Такі елементи заліщицького орнаменту, як овали та незаповнені кола трапляються на багатьох трипільських пам'ятках. Окрім того, вони простежуються на кераміці протягом кількох етапів існування культури. Більшість орнаментів утворено за допомогою смуг, заповнених тонкими лініями, що властиво заліщицькому розпису. Для кераміки з поселень Заліщики, Бучач, Більче-Золоте (Парк I) притаманні такі елементи, як кола, овали, спіралі в тангентах, краплеподібні й дугоподібні фігури. Спіралі та волоти, властиві і для ранішого часу – VI, найчастіше спостерігаємо на кераміці Більшівців та Блищанки II. Орнаменти, сформовані такими елементами, інколи займають майже всю зовнішню поверхню посудин та не відрізняються строгістю й геометричністю побудови. Побудовані ритмічною повторюваністю фігур (спіралей і волот), вони часто вкривають всю поверхню посудини й можуть не мати розбиття на чіткі пояси. Такий розпис характеризує етап VI, а не VI–VII. Щодо колористики, то вона також відрізняється. У композиціях, описаних вище, переважає поєднання білої та темно-